

KULTURKRÓNIKA

A NÉMET JELLEM

Napjaink fegyver- s téma-mozgatója: a német. Akarva és akaratlanul minden hozzáigazodik. A színen ágáló rakoncátlanság és megszállottság: csábító és visszataszító egyben. A reagálás ennek megfelelően két extrém végzet között mozog. Vannak, akik a mai német dinamizmusban történelmi megnyilatkozást látnak és vannak, akik csak mint történelmi gixert akceptálhatják, mely még a tisztító vihar-jelleget sem érdemli meg. Napjaink szemszögéből tekintve: a német nemzeti szocializmus váratlan történelmi merénylet az emberi nemzetek közösségi kifejlődése ellen. Ezt a fejlődést a haladás szóval szeretjük nyugtázni. Csak ami az emberi nemzetek kölcsönös kifejlődését szolgálja, lehet történelmi fejlődés és így: haladás. A nemzeti szocializmus autarkias kizárólagossága ilyen értelemben a haladás tudatos kerékkötője és ezért: regreszsió. Ez a világnézeti szembeállítottság száz és száz variációban bukkan elénk könyvekben, folyóiratokban és újságcikkekben. De mindegyik a pillanatot ragadja meg: azt, ami van. Ez a pillanatfelvétel lehet kitünő és lehet a maga formájában cáfolhatatlan, de nem lehet összegező történelmi kép: hátra és előre futó vonalak találkozási pontja. A mai közírás: esszé-riportázs. A riportázs előnye és átka egyben ép' a pillanatfelvétel tökéletessége. A köziró riportázs-eszéje a pillanatot adja zseniális totalitásban. Ezzel a publicisztikai módszerrel szemben a történelmi módszer anachronizmusnak tetszik. A tökéletes pillanatfelvételek elszoktattak a történelmi módszer terjengőségétől, mely az összefüggések történelmi adottságait, láncszemeit, analógiai sorát kutatja. Visszamegy a kezdethez és onnan néz a mára és így kisüti, hogy az, ami ma Németországban történik, lehet a közirók bélyegezte történelmi merénylet, de semmiesetre sem véletlen. Ez német adottság: rettenetes és kivédhetetlen európai adottság. A német önmagának és Európának egyformán szédítő *fent* és elveszejtő *lent*. És a *fent* és *lent* között nincs összefüggés. Test és lélek nem ismerik egymást. A német nem találkozhat önmagával, mert nem találkozhat Európával. Csak *fent* van és csak *lent* van. Most a *lent* barbarizmusát éljük, az elveszejtő örvény rettenetét. A német, aki a Goethékkel a fellegekbe emelte az emberiséget, ma az örvény szélére szólítja a világot. És akarva, nem akarva hisztériásan és védekezően ott tolong körötte az emberiség.

A német komplexum: nincs ennél lehetetlenebb téma. Amikor azt hiszed, hogy megfejtetted, hol brutálisan, hol éteri finomságban egy új ismeretlen X dönti halomra megállapításaidat. Itt csak pillanatfelvételeket lehet csinálni: ez kielégít, de ha történelmi módszerrel dolgozol: be kell látni kicsinyességedet, a lehetetlenség megoldásának illuzórikus voltát. A német komplexum nem ismer

maradéktalan megoldást: a német kérdés európai megoldásánál ép' ezért nincs is nehezebb feladat. A történelem és a mai aktualitás ezt egyformán bizonyítják. Ami ma van, az nem véletlen, a történelmi módszerrel meghúzott segédvonalak a német lélek rettenetes apokalipszist bizonyítják. Az idealizmus és barbarizmus között hányódó német komplexumot, melyet jobb szó híjján német jellemként könyvelünk el.

A német jellem Európa történelmében, ez Erich Kahler hatalmas kísérletének a címe.* Eddig csak az első kötet jelent meg mintegy 700 oldalon, de már az első kötet a segédvonalak olyan tömegét adja a kezünkbe, hogy a Kahler-könyv apropójából máris kihámozhatunk egy-két eldöntő konturt. Kahler a nemzetnév-válni nem tudásban látja a német jellem sarkalatos pontját. Ez a lassan alacsonyrendűségi tudattá érlelődő hiány csak önmagát tulordítón vagy felülmulón szüntetheti meg a lidércnyomást. Mindkettő korlátontuli megnyilatkozás. Vagy idealizmus vagy barbarizmus, vagy könyv vagy fegyver, de sohse központból, népből, nemzetösszeségből kiinduló megnyilatkozás. Megnyilatkozás, mely eredő és összegező. Németország kizárólagos joggal használja a „költők és gondolkodók népének“ címét, de ugyanilyen joggal hangsúlyozza a gránátos tábor-jelleget is. Ez az oka, hogy sehol máshol magasabb gondolatok nem születtek és ezek sehol máshol oly visszhangtalanságra ítélve nem voltak, mint ép' a németeknél. Szellemnek gránátos tábor nem lehet visszhangja. Szellem és test itt nem találkozhat. A német egység nem volt és félős, hogy nem is lesz. Kahler írja: „A németek közös története, tisztára szellemi történet. Azaz: az össznémetiség következetes fejlődését kizárólag csak szellemi sikon tudjuk követni.“ A középkor, a reformáció, a humanizmus, a Sturm és Drang periódus, a romanticizmus, etc. a politikainál nagyobb, létezőbb és összefüggőbb valóságok: egység-valóságok. A német politikai történelemnek nincs egysége, mert nincs nép nemzeti közösségi sikja. A mai látszat egység: parancs-egység. A mai egység csak az alacsonyrendűségi tudatot tulordító és elhanyagoló mesterséges brutalitás, mely gránátos tábor egységbe toborozhatja és terelheti a nemzetet, de a gránátostábor után újra a szellem és lélek kínzó semmije ásit és a kielégületlen német lélek átcsap a másik végletbe, barbarizmusból újra idealizmusba menekül, de mindkét esetben — *a valóság elől!* A német a világ legapolitikusabb népe. Amikor politikát csinál, akkor kell, hogy katasztrófát idézzon önmaga és a világ fejére. A mai látszat a német politikai primérséget bizonyítja, de ez a politika a hisztéria és a hipnózis következménye. Csak az apolitikus tömeggel és egyeddel lehet a nemzeti szocializmus „örökkévalóságát“ realizálni. Az eredmény ennek megfelelően: rádió-világtörténelem, előlegezett holtbizonyosság, melynek nincs köze sem a világhoz, sem ahhoz, ami a németet egészében emberi nemzetnév avatná. Goethe nem

* *Der deutsche Charakter in der Geschichte Europas.* (Europa Verlag, Zürich.)

igazolhatja Goebbelst: Und ist jede Bewegung eine Erhebung? Erhebt sich, wer gewaltsam aufgestöbert wird?

A németnek csak szellemtörténeti tradíciói és valóságai vannak, imperializmusa ennek megfelelően sohse nép-nemzeti megnyilatkozás, de ad hoc gránátostábor-jellegű. A kaszárnyanacionalizmus és az ezt kifejező Wachmeister-típus csak a németeknél válhatott eszménnyé. A német annyiban imperialista, amennyire szolga. A gránátostáborok fegyelme csak szolgál imperializmust fejleszthetett. De a szolga-lényeget eltakaró propaganda mégis Herrenvolkról beszél. Ezt a lehetetlenséget Kahler történelmi cáfolata oldja fel: „Valamely nemzet egyidőben nem lehet csak urakból álló nép és ugyanakkor a legstrammabb, legembertelenebb tömegfegyelem népe, a parádémars népe. Ez a kettő kizárja egymást“. A Herrenvolk és Herrenrasse, az egész faji mítosz a nemlétező német politikai tradíciót hivatott pótolni, azt a tényt, hogy amiből és amivé a német összetevődött, az minden csak nem germán fajtisztaság és kizárólagosság, de idegen hatás és befolyás. A történelem ellen nem lehet mikrofonnal és ad hoc jelszavakkal hadakozni.

A németet a kereszténység, tehát egy univerzális eszme és egy idegen világimpérium kisugárzása alakította valakivé. Ez volt az eldöntő kezdet. Akik ezt tagadni próbálják, azok történelmet kénytelenek hamisítani. Akik pedig a bibliát a Mein Kampffal helyettesítik, azok elfelejtik azt a csekélységét, hogy a német nyelv kialakulását, ezt az elhatározó német egység-tettet, ez a zsidó és görög könyv éppolyan döntően határozta meg, mint amilyen döntően határozza meg a csak-német új biblia a német nyelv romlását és a német szellem elbarbárosodását. Kereszténység és német történelem, biblia és német nyelv elválaszthatatlanok. De még a német imperializmust is a kereszténység determinálja. „A római szent birodalom géniusza — mint azt Bryce nagyszerű könyvében felvázolta — klerikális és órómai volt, éppen nem területi vagy teuton“. Ami benne német volt, az a vágy volt és a római szent birodalom ennek megfelelően inkább „eszme és nem valóság“. De a német sokféleségből ez az eszme csinált valóság-illúziót. Egy kivülálló erő, egy román eszme. Ez a „szent római keresztény császári korona“ volt a germán sokféleség első egység-tükre, a Bryce által definiált „császári népfaj“ pedig egy univerzális vágy imperializmusnak a hordozója és ennek az imperializmusnak a kereszténység nem gátlása volt, de elősegítője.

A német jellemet részben a román-vágy határozza meg, mely a kezdet kezdetén egyet jelentett a kereszténységgel. Ez a vágy, mely az intellektüelek dél-nosztalgijává szublimálódott, mindvégig megmaradt. Az ok és a következmény? Kahlert kell idézni: „A román népeknél a nemzet-igenlés nem jelent világellenes álláspontot. De a németek lépten-nyomon ennek a veszélynek vannak kitéve. Nekik a világ közvetlenül jelentkezett, nemzetiségükön kívül és nemzetiségük előtt, úgyhogy a nemzetté válásra irányuló túlfokozott akarat, félreérthetetlenül a világ elleni elhatározás, a már megtapasztalt világ elleni védekezés karakterét veszi fel.“ A

reakció: a világ ellen megnyilatkozó német nacionalizmus kikür-
tölése tehát érthető. Az alacsonyrendűségi érzés dolgozik itt: ami
más nemzeteknél a kezdet kezdetén és törvényesen megvalósult,
— a nemzetté-válás — azt a németek még a jelen pillanatig sem
érték el. Amit pedig elértek, azt idegen hatásra érték el. A leg-
újabb példa a történelmi analógia-sort igazolja: olasz fasizmus
nélkül a német nemzeti szocializmus elképzelhetetlen. A román
kristályosító csöpp tehát még ebben a stádiumban is kimutatható,
ahogy kimutatható végig az egész történelmen. Ami a mai német
politikai fenegyerekké teszi, az nem a Nordmensch manifesztá-
lása, mert a német — mondja Kahler — „az idők folyamán lehán-
tott magáról minden őspogány és korakeresztény üdvösségi kap-
csolatot és egy nagyon lényeges jellemvonását, az elvi skrupulus
nélküliséget, egy sokkal későbbi embertípustól, az olasz reneszánsz
emberétől, még pontosabban, a machiavellisztikus embertől köl-
csönözte“. A német nemzeti szocializmus idegen képződmény, ami
benne német, az a tulhajtása és *ubernational* volta. A nemlétező
nemzetképződmény, amikor kizárólagos németiségét akarja bizo-
nyítani, mint világprincípium nyilatkozik meg. Csak ezeknek a
felvázolt nem-német hatásoknak az összeségéből magyarázható a
német nacionalizmus kivédhetetlen világnosztalgája, messianiz-
musa. A német nemzeti szocializmus, mely kézzel-lábbá autar-
kiás mozgalom akar lenni, csak világmissziós céllal tudja önma-
gát igenelni. A mai „keresztes hadjárat“-eszmének itt a gyökere.

Ha a csak szellemtörténeti egységgel rendelkező németiség
karddal próbálja korrigálni a politikai valóságot, akkor mindig
önmaga lehetlenségét dokumentálja. Amikor a nemzettéválást
szellemtől függetlenül és militáns kizárólagossággal csak a fegy-
ver valósítja, akkor ez ma nemzetveszejtő anarchizmus. Ami
a fejlődés alacsony fokán erény, az a fejlődés magas fokán: bűn.
A német világhódítói princípium ma egy későnjött igény realizá-
lása. Reális, mint brutális meztelenség, de lehetetlen, mert mes-
sianizmus. A fegyver csak a németeknél szublimálódik metafiziká-
vá és ezt a metafizikát a porosz őrmester számsorokba és hadi
oszlopokba foglalja. Lehetetlen realitás és mégis ma nincs ennél
dokumentáltabb valóság. Brutális fegyvermeztelenség és mégis:
messianizmus. De ahogy helota nép nem lehet uri nép, nem lehet
keresztes lovag a vér metafizikusa sem. Közös sikra csak a propa-
gandaminisztériumok pátozsa hozhatja mindkettőt. A valbankjá-
tékot, mint vallást, az örvénybe-ugrást, mint gyógymodot. Ugrás
a bizonytalanságba, parancsszóra elrugaszkodás az emberközösség
kötöttségéből, a gordiusi csomómetszés módszere: ennyi a porosz
merészség. Nagy Frigyes merészsége — „entschliessen wir uns
Schurken zu sein“ — a gránátostábor lelkiességét tükrözi. És ez a
porosz lelkiesség csak a németsegen belül válhatott messianizmussá.
Nagy Frigyes Schurke-erkölcsének következetes kiteljesedése a
német nemzeti szocializmus. A németnek Kahler szerint „győztes
diadalmas életre nincs tehetsége, csak diadalmas halálra“. A hősi
halál, mint cél: ez csak a nemzeti szocializmusban válhatott hit-

tétellé. A németsegen belül a porosz őrmester a korlátot nem ismerő vabankugrást dresszirozza. A katonai kommunizmus a halál-kollektívát fejleszti tökéletességre. És ez a messianizmus, ez a rettenetes metafizikai grimasz a porosz őrmester kezében ma a világ legpontosabb organizációja. A német jellem virágai, a másik végleten mindig rettenetesek.

A német jellem ferdeségeit ki nem ért nacionalizmusa határozza meg. A nemzetté válni nem tudás a politikai hagyomány hiányából fakad. Itt csak mesterséges, tehát túlfokozott nacionalizmus segít, erőszakoltság, propaganda, terrorizált közvélemény-irányítás. Magyarán: a heccnacionalizmus. A németről szólva ez sem új dolog. Mostani kizárólagossága és egyeduralma csak eltakarja a régenvolt világháború előtti válfaját. Az apolitikus német politikai militarizmussal korrigálja hiányait és gátlásait. És ennek a politikai militarizmusnak karakterisztikus szimptomái: „a bizalmatlanság és az izgalom légkörének túlfeszítése“. De ezt már Friedrich Hertz mondja, aki nagy művében — *Nationalgeist und Politik* (Europa Vlg. Zürich) — „a világháború mélyebb okait“ kutatja. Itt is csak az első kötet jelent meg *Staatstradition und Nationalismus* címmel, mely a világháború előestjéig vezet le a nemzeteket egymástól elidegenítő közvélemény-irányítás által kifejlesztett „nemzeti jellemet“, melynek megnyilatkozásai csak háborúhoz vezethetnek. Hertz könyve kimutatja, hogy „a militarizmus nem identikus a nacionalizmussal“. Végigfut a történelmen, az összes imperializmusokon, de tételét semmi sem támasztja úgy alá, mint a német imperializmus. Ahol az államtradíció és a nacionalizmus nem forrtak egységbe, ott csak militáns imperializmus korrigál, mely nem azonos sem a tradícióval, sem a nacionalizmussal. Hertz tükröként az angol imperializmust alkalmazza. És ez nem véletlen. A két imperializmus különbözőségén mutatható ki a németek csak fegyverdeterminálta, csak militáns imperializmusa. És ezen a ponton Hertz legendát rombol. A világháborút szeretik, mint az angol-német gazdasági harc következményét beállítani. A kereskedelmi statisztika azonban félreérthetetlenül bizonyítja, hogy az a szokvány-beállítás, mely azt szájkózza, hogy a német kereskedelem kezdte kiszorítani az angolt a világpiacról, teljesen hamis. 1911-ben az angol gyarmatokat kivéve, nem volt ország, ahová Anglia annyit exportált volna, mint ép' Németországba. Ha a világháború konkurrencia-harcon mulott volna, akkor Angliának az USA-val kellett volna leszámolni. Maga az Aldeutschok vezetője, Class vallja: „Az angol és német ipar utjai eddig nem keresztezték egymást és a jövőben sem fogják“. Nem csoda, ha Hertz ezt tromfikként játssza ki: „egy különlegesen fontos beismerés“. És mégis már Treitschke Angliában látta az „ősellenséget“. Az indokolás tipikusan német: „Akármint hangoztatja is Anglia békeszeretét, az angol világbirodalom már pusztán létezésével is ingerli Németországot. Mert egy hadfiakból álló nemzet nem tűrheti, hogy egy nem katonai nemzet birja a föld kincseit...“

A katona mindenekfölött, a hódítás, mint vallássá manifesztálódott öncél! Ki csodálkozik még, hogy a nemzetté-válás, melynek más összetevői is vannak, a németeknél nem következhetett be és ha azt állítják, hogy bekövetkezett, mért olyan rettenetes a valósága és miért fizeti meg az árát az egész világ?! El kell olvasni az Alldeutsch irodalmat, melyet Hertz bőven idéz: minden, ami ma a nemzeti szocializmus révén ujjnak, sőt „forradalomnak“ hat, itt már régen le van fektetve. A humanizmus megvetése, az emberi jogok tagadása, a háború, mint minden jónak és igaznak ősforrása, az ököl, mint minden jognak az alapja: ime a német nacionalizmus, mely tegnap és ma csak háborúba torkolhat. A világháború kitörése napján csak a német lapok irhatták: „Öröm most élni. A ravasz és az utolsó pillanatig alattomos orosz, a váratlan valóság elé állított félelemtől citterázó francia és a hidegen fontolgató Anglia bizonytalanul néznek a jövő elé. A német nép azonban ujjong. Ezzel az idézettel fejeződik be Hertz könyve. A német nép és a háború: ujjongást asszociál. Rettenetes vonás. És nemcsak alldeutsch-vonás. Harden lapjában, a Zukunftban írta *Michael Flürscheim*: „Vagy civilizált emberek vagy barbárok. Más alternative nem létezik“. A németek a totális megoldás hívei: vagy idalizmus vagy barbarizmus. Egyik végtetből a másikba. A német jellem csak túlzásokat ismer. És ezért nincs nemzetalkító egységberántó ereje. Kahlerhez kell visszalapozni az ítéletért: „Mi a németek rendeltetése? Senki, aki alaposan ismeri történelmüket, nem állithatja, hogy a politika és a politikai vezetés. A világot csak az tudja uralni, aki előzőleg önmagát tökéletesen tudta uralni. De Németország még önmagának is probléma a kezdet kezdetétől a mai napig, amikor az önproblematikát csak önáltatással és öncsalással tudják megoldás helyett elszabotálni.“ Ime a német jellem tragikumája: aki önmaga problémáját nem tudja megoldani, az kétségbeesésében világgá menekül. Nem védelemért, de mint a gyermek: daccal s váddal, fejjel a falnak rohanó ellenfélként. A pubertás utja ez. A német jellemnek nincs férfikora, nincs felelőssége. És ezért veszély. Gyerekek csak handabandázva csinálhatnak történelmet: katasztrófát!

(Fábry Zoltán)

JAPÁN A „NAGY HÁBORÚ“ ARADATÁBAN. Különböző oldalról sokat vitatták a legutóbbi esztendőök folyamán Japán háborús felkészültségének kérdését. Gazdasági erőforrásaitól kezdve a japán katona „háborús szelleméig“ mindent a világon bonckés alá vettek. Közben a szakértők arra az egyöntetű megállapításra jutottak, hogy Japán saját belső segélyforrásaira utalva, valóban nagyszabású és tartós katonai erőfeszítésre észszerűen nem vállalkozhat. Amde Tokió mégis beleugrott a kínai kalandba. Az észszerűségnek a Csendes óceán nyugati partján és Európában szemlátomást más és más a fokmérője.

Most már a fegyverek beszélnek. A teoretikus okoskodás tényeken becsülheti fel következtetéseinek helytálló voltát vagy ürességét. S az események a japán fegyverek erejében kételkedőknek adnak igazat. A kívülálló megfigyelő a fegyverek kritikájának eredményeit méricskélve ugyanazon tanulságokat szűri le, amikhez korábban a kritika fegyveré-